एकाइ १ · सहिदहरूको सम्झनामा

अध्ययन टिपोट

BLE मा कस्तो प्रश्न सोधिन्छ

- **CDC को तालिका एकाइ होइन, सिप जाँच्छ:** शब्दभण्डार ६ · वर्णविन्यास ३ · भाषिक संरचना ७ · पठन बोध ७ · बुँदा टिपोट र सारांश लेखन ४ · निर्देशित रचना ३ · व्यावहारिक लेखन ३ · भाव विस्तार/व्याख्या ३ · पाठगत बोध ९ · निबन्ध लेखन ५
- **शब्दार्थ (२):** पाठको शब्द खाली ठाउँमा
  - सपुत
  - दासता
  - मिर्मिरे
  - धिक्कार
- **शब्द पहिचान (२):** धर्ती, मुलुकका पर्यायवाची; उन्नतिको विपरीतार्थी
- **वाक्य सम्पादन (२):** वाक्यका अशुद्धि, एउटा ह्रस्वको
- **शब्दवर्ग (२):** रेखाङ्कित शब्द
  - नाम
  - सर्वनाम
  - विशेषण वा क्रियापद
- **वाक्य परिवर्तन (३):** लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर बदल्दा सङ्गति
- **भाव विस्तार वा व्याख्या (३):** 'बन्दैन मुलुक दुईचार सपुत मरेर नगए'
  - सन्दर्भ
  - अर्थ
  - आजको जीवन
- **पाठगत बोध (४, ५):** कवितांशका चार छोटा उत्तर; मूल भाव, कविको सन्देश

पाठको सार

- **कवि:** भूपी शेरचन (वि.सं. १९९२–२०४६)
  - वास्तविक नाम भूपेन्द्रमान शेरचन
  - जन्म मुस्ताङको थाकटुकुचे
  - 'घुम्ने मेचमाथि अन्धो मान्छे', वि.सं. २०२६ मा साझा पुरस्कार
- **विधा:** देशभक्तिपरक **गीति कविता** (गाउन मिल्ने लयमा); **लय:** झ्याउरे
- **संरचना:** ७ श्लोक, **२० हरफ** (२ + ४ + २ + ४ + २ + ४ + २)
- **टेक:** बारम्बार दोहोरिने हरफ: 'बन्दैन मुलुक दुईचार सपुत मरेर नगए'; पहिलो र अन्तिम श्लोक उही
- **सहिद:** देशका लागि बलिदान दिने व्यक्ति; योगदान नमेटिने, त्यसैले अमर

श्लोक श्लोक

- **१:** तारा नझरी बिहान हुँदैन; सपुत नमरी देश बन्दैन; **तारा** = सहिद, **बिहान** = स्वतन्त्र, उज्यालो, नयाँ देश
- **२:** वीरको **रगतको भेटी** → संसारको ओठमा हाँसो, गालामा लाली; फाँसीको डोरी = **माला** (मृत्युको डर छैन, बलिदान नै उत्सव); **दासता** हारेर भाग्छ
- **३:** बिउ नछरी बोट उम्रँदैन; बलिदान = **बिउ**; रोपेको फल पछिका पुस्ताले पाउने
- **४:** 'हामी' को कुरा; प्रत्येक गाँस, सास, धड्कन, खुसीमा सहिदको रगत; 'प्रत्येक' को दोहोरोले जोड
- **५:** उनीहरूले छाडेर नगएका भए यो खुसी हुँदैनथ्यो; खुसी उनीहरूले छाडेको सम्पत्ति पनि
- **६:** स्वर बदलिन्छ: धन्यवाद → **चेतावनी**; कर्तव्य बिर्से इतिहास, लास, आकाशले धिक्कार्ला, धर्तीले मुख छोप्ला; उन्नति नगरे सहिद रुने
- **७:** पहिलो श्लोक नै; अब महिमा होइन, बिहान जोगाउने **जिम्मेवारीको** सम्झना

मूल भाव: देश सहिदको बलिदानबाट बनेको; बलिदानको मान राखी कर्तव्य पूरा गर्नु र देशको उन्नति गर्नु हाम्रो जिम्मेवारी

पक्ष	यस कवितामा
अनुप्रास	हरफको अन्त्यको ध्वनि: नगए; जगत्को, रगतको; धिक्कार्ला
तुलना	तारा र बिहान, बिउ र बोट: प्रकृतिको नियमबाट बलिदान
मानवीकरण	निर्जीवलाई मान्छेका गुण: इतिहास, धर्ती, आकाशले धिक्कार्ने, लाज मान्ने; दासता ढोगेर भाग्ने
भाषा	सरल शब्द, छोटा चित्र: गाँस, सास, बिउ, माला

- **गोली निल्नु** = गोली लागेर मर्नु (खाना निल्नु होइन)
- **धिक्कार्ला, छोप्ला, रोलान्:** सम्भावना; हुन सक्छ भन्ने चेतावनी

लोकलय र झ्याउरे

- **लोकगीत:** चाडपर्व, मेलापात, घाँसदाउरा, ढिकीजाँतोमा गाइने भाका; कुनै न कुनै **लोकलय**मा
- **लोकलय:** ठाउँको संस्कृति, परम्परा, भाषा, भूगोल, जातजाति, जीवनशैलीबाट बन्ने
  - सवाई
  - भैलो
  - सेलो
  - असारे
  - मारुनी
  - तिज
  - झ्याउरे
- **झ्याउरेको टेक:** ३ + २ + ३ + २ + ३ + ३ = **१६ अक्षर**
- **लयको अक्षर** = एक झोक्कामा उच्चारण हुने ध्वनि, लेखाइको अक्षर होइन: सपुत = स-पुत (२); बन्दैन, मरेर = ३
- पहिलो हरफमा १७ अक्षर (मिर्मिरेमा = ४)

शब्दार्थ

मिर्मिरे / सपुत: बिहान हुन लागेको बेला / असल सन्तान

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
https://science-playground.com/learn/grade-8-nepali/sahidharuko-samjhanama

मुलुक / जगत् / धर्ती: देश / संसार / पृथ्वी

भेटी / फाँसी: श्रद्धासाथ चढाइने उपहार / झुन्ड्याएर दिइने मृत्युदण्ड

मातृभूमि / चरण: जन्मभूमि / गोडा, पाउ

दासता / लाली: दास भएर बस्नुपर्ने अवस्था / रातोपन

गाँस / धड्कन / पल: एक पटकमा मुखमा हालिने खानेकुरा / मुटुको ढुकढुकी / ज्यादै छोटो समय

कर्तव्य / उन्नति: गर्नैपर्ने राम्रो काम / प्रगति

धिक्कार / लास: निन्दा, तिरस्कार / मरेको मान्छेको शरीर

बलिदान / बिउ: राम्रो कामका लागि ज्यान वा सुखको त्याग / रोप्न वा छर्न राखिएको अन्नको गेडा

- **लय मिल्ने शब्द:** अन्तिम ध्वनि मिल्ने; लेखाइ होइन, सुनाइ हेर्ने; दुवै जोडेर भनेर जाँच्ने
  - लहरा / छहरा
  - सुरिलो / कुरिलो
  - जङ्गल / मङ्गल
  - लायक / गायक
  - लुसुक्क / मुसुक्क
  - सगर / बगर
  - वीर: धीर, तीर
  - असार: हजार, बजार
  - दासता: मानवता, सफलता

व्याकरण: नाम र सर्वनाम

नाम: व्यक्ति, ठाउँ, वस्तु, समूह, द्रव्य, भाव बुझाउने; 'को', 'के' को उत्तर

किसिम	के बुझाउँछ	उदाहरण
व्यक्तिवाचक	खास व्यक्ति, ठाउँको आफ्नै नाम	सगरमाथा, नेपाल
जातिवाचक	एकै किसिमका सबैको साझा नाम	हिमाल, फूल
समूहवाचक	धेरैको झुन्ड	बथान, जन्ती, फौज
द्रव्यवाचक	नापेर, जोखेर लिइने पदार्थ	सुन, तेल, हावा
भाववाचक	छुन नसकिने गुण, भाव	दया, सुख, खुसी

सर्वनाम: नामको सट्टा आउने (दोहोरो हटाउने)

किसिम	काम	उदाहरण
पुरुषवाचक	बोल्ने, सुन्ने, अरू	म, तिमी, ऊ, उहाँ
निजवाचक	आफैँलाई	आफू, आफैँ
दर्शकवाचक	नजिक, टाढा देखाउने	यो, त्यो, यी, ती
प्रश्नवाचक	प्रश्न	को, के, कसले, कुन
सम्बन्धवाचक	दुई वाक्य गाँस्ने	जो, जे, जसले

- कोही, केही: कुन हो टुङ्गो नगर्ने; को को, के के, जो जो पनि सर्वनाम
- **नामअघि आए सर्वनाम होइन:**
  - **त्यो** भेटियो (सर्वनाम)
  - **त्यो** किताब (विशेषणको काम)
  - **मेरो** घर, **आफ्नो** कर्तव्य पनि

सङ्गति: नाम, सर्वनाम, क्रियापदको मिलान; मुख्य कुरा **आदर**; सुरुकै आदर अन्त्यसम्म

आदर	सर्वनाम	क्रियापद	उदाहरण
सामान्य	ऊ, त्यो	-छ, हो	भाइ बनाउँछ। ऊ चित्रकार हो।
मध्यम	उनी, उनीहरू	-छन्, -छिन्, हुन्	दिदी गाउँछिन्। उनी गायिका हुन्।
उच्च	उहाँ, उहाँहरू	-नुहुन्छ, हुनुहुन्छ	बुबा जानुहुन्छ। उहाँ किसान हुनुहुन्छ।

- लिङ्ग, वचन पनि मिल्ने: एक महिला **गाउँछिन्**, धेरै **गाउँछन्**

वर्णविन्यास: ह्रस्व इकार

- **नेपालीकै र अरू भाषाका शब्दको सुरु, बिचमा ह्रस्व:**
  - किताब
  - सहिद
  - बिहान
  - मिहिनेत
- **तत्समका संस्कृतकै रूप:**
  - ह्रस्व: कवि, परिधि, ऋषिमुनि, गतिविधि
  - दीर्घ: नीति, परीक्षा, पृथ्वी
- **अव्ययको अन्त्यमा ह्रस्व:**
  - पछि
  - माथि
  - पर्सि
- **नेपालीकै नाम, विशेषणको अन्त्यमा प्रायः दीर्घ:**
  - दिदी
  - तरकारी
  - बिरामी

रचना

पद्यलाई गद्यमा

- कर्ता र पूरक अगाडि, **क्रियापद अन्त्यमा**; अन्त्यमा पूर्णविराम
- शब्द थप्नु नपर्ने
- हुँदैन बिहान मिर्मिरेमा तारा झरेर नगए → मिर्मिरेमा तारा झरेर नगए बिहान हुँदैन।
- उम्रन्न बोट कसैले बिउ छरेर नगए → कसैले बिउ छरेर नगए बोट उम्रन्न।

श्लोकबाट प्रश्न निर्माण: के, कहिले, किन, कसले; उत्तर त्यही श्लोकमा पाइने गरी

कविता रचना ('हामी नेपाली')

- शीर्षकको भाव नछाड्ने
- एउटै लय
- हरफको अन्त्यमा लय मिल्ने शब्द
- कतिपय हरफ टेकका रूपमा दोहोऱ्याउने

प्रायः हुने गल्ती

✗ गोली निल्नु = खाना जस्तै निल्नु
✓ गोली लागेर मर्नु

✗ 'त्यो किताब' मा त्यो सर्वनाम
✓ नामअघि आएकाले विशेषणको काम

✗ 'सुमित्रा बस्छिन्। उसलाई...'
✓ मध्यम आदरमा: उनलाई

✗ 'सपुत' मा ३ अक्षर
✓ बोल्दा २: स-पुत